

## Uvodnik

Če hoče sistem vzgoje in izobraževanja (p)ostati kakovosten in učinkovit, morajo pristojne državne in strokovne institucije organizacijsko in vsebinsko poskrbeti za njegovo posodabljanje in nadgrajevanje. Spremenjene družbene in gospodarske razmere prinašajo tudi na področje vzgoje in izobraževanja nove izzive, ki zahtevajo vsaj ponovni premislek o nekaterih bistvenih sestavinah za uspešno delovanje sistema. Ena od najpomembnejših je zagotovo vrednotenje in ocenjevanje rezultatov oziroma dosežkov v vzgoji in izobraževanju. Pri tem se znova postavljata dve pomembni vprašanji v zvezi z funkcijo ocene: ali gre pri njej zgolj za kvantitativno ali kvalitativno merjenje ali je vanjo vključenega kaj več, ter vprašanje o pomenu ocene v funkciji zadovoljevanja formalnih in administrativnih zahtev oziroma pomenu in sporočilni vrednosti za posameznika. Spremembe zakonodaje in predpisov s področja vzgoje in izobraževanja odpirajo nova vprašanja, na katera je treba poiskati utemeljene in strokovne odgovore, hkrati pa spremembe omogočajo tako ponovni razmislek o pomenu kakovosti ciljev vzgoje in izobraževanja kakor tudi razmislek o ugotavljanju doseganja ciljev od predšolske vzgoje naprej. Kaže se potreba po premisleku o dejanskem razmerju med različnimi oblikami vrednotenja in ocenjevanja znanja in o optimalnem razmerju med njimi, nadalje, kako je z napredovanjem posameznikov z nedoseženim minimalnim standardom oziroma z negativno oceno itn.

V zvezi z vrednotenjem in ocenjevanjem v vzgoji in izobraževanju se odpira veliko vprašanj, zaznanih je veliko problemov oziroma nejasnosti, iz česar ne sme biti izvzeta niti dejanska niti zaželen in pričakovana vloga države oziroma šolskih oblasti.

V želji po tematiziranju, analiziranju in iskanju ustreznih odgovorov na prej zastavljena vprašanja in odprte dileme prireja Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije tudi letos od 18. do 19. aprila tradicionalno mednarodno znanstveno konferenco. V tej posebni številki Sodobne pedagogike objavljamo uvodne razprave in izbrane prispevke, ki obravnavano tematiko osvetljujejo in analizirajo z različnih vidikov.

Različna pojmovanja in razumevanja znanja nasploh in posebej v šolskem prostoru analizira v svojem prispevku *dr. Ljubica Marjanovič Umek* ter vzpostavlja povezavo z upoštevanjem teh razmerij pri načrtovanju kurikularnih rešitev. Z vidika razumevanja znanja predstavlja možnosti njegovega ocenjevanja, zlasti še ob uvajanju kompetenčnega pristopa načrtovanja pouka in ciljev v šoli.

Opisne kriterije znanja in opisnike opredeljuje in primerja *dr. Zora Ilc Rutar*, ki predstavi tudi različne pristope in modele definiranja opisnih kriterijev. Navaja njihov velik pomen tako z eksplikativnega kot tudi z aplikativnega vidika. V opisnikih povratna informacija združuje tako vsebinske kot tudi procesne vidike znanja, od učitelja pa je odvisno, katere bo izbral, seveda ob upoštevanju narave ciljev, standardov in pričakovanih rezultatov ter v skladu z razvojno

stopnjo učencev, pa tudi glede na svoje preference in globino vpogleda v problematiko.

Trije avtorji, *dr. Janez Krek, dr. Mojca Kovač Šebart in dr. Janez Vogrinc*, v svojem prispevku na podlagi opravljenih dveh evalvacijskih raziskav analizirajo prednosti in pomanjkljivosti opisnega ocenjevanja. Ugotavljajo, da med starši in učitelji obstajajo statistično pomembne razlike glede razmerja med oceno in znanjem učenca. Starši so bolj prepričani, da mora biti ocena odvisna samo od učenčevega znanja. Starši in učitelji podpirajo objektivno in transparentno ocenjevanje znanja, kar se ujema tudi s pogledi učencev na pravičnost v ocenjevanju.

Na podlagi dalj časa trajajočega spremljanja otrokovega vedenja razpravlja o ocenjevanju otroka v vrtcu *dr. Urška Fekonja Peklaj*. Ugotavlja, da je proces ocenjevanja otrokovega vedenja v kontekstu predšolske vzgoje v vrtcu nujen za kakovostno delo strokovnega delavca in za njegovo načrtovanje dejavnosti s posameznim otrokom in celotno skupino otrok v oddelku. Pri tem pa opozarja tudi na omejen čas, ki ga preživi ocenjevalec z otrokom, na subjektivnost ocene ter možnost vplivanja na vedenje opazovanih otrok. Sklene, da sta za veljavno in objektivno opazovanje otrokovega vedenja nujno potrebna dobro poznavanje zakonitosti razvoja na različnih področjih ter kontinuiran proces samoevalvacije pedagoškega dela vzgojitelja.

V izobraževalnih ustanovah se zmeraj bolj uveljavljajo kompetenčno zasnovani programi, kar zahteva, kot ugotavlja *dr. Janko Muršak*, prilagajene načine in metode ocenjevanja učnih dosežkov. S področja poklicnega izobraževanja se tovrstni programi in ocenjevanje učnih dosežkov širijo tudi na področje splošnega izobraževanja. Namesto klasične negativne ocene se uvaja nova oznaka (>ni dosegel minimalnega standarda – NMS«), ki v resnici nadomešča negativno oceno, je pa veliko bolj netransparentna in dopušča večje možnosti samovolje tako pri določanju kriterijev kot tudi pri ocenjevanju posameznih dosežkov in celotne zmogljivosti posameznika. Na nove paradigme pri vrednotenju ocenjevanja v kompetenčno zasnovanih programih se navezuje tudi analiza *dr. Zdenka Kodelje*, v kateri ugotavlja, da se pomen sintagme NMS spreminja v odvisnosti od konteksta oziroma pravilnika, v katerem se pojavlja. Ugotavlja, da ni enotne in dosledne opredelitve v poklicnem in strokovnem izobraževanju ter v splošnem izobraževanju. V poklicnih in srednjih strokovnih šolah NMS pomeni, da dijak ni dosegel minimalnega standarda znanja, v gimnazijah pa, da ni izpolnil enega od predpisanih pogojev za napredovanje.

O vlogi in pomenu evalvacije vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu razpravljajo *mag. Anka Jurčević Lozančič, Inga Seme Stojnovič in Tijana Vidović*, ki opozarjajo, da se je v spremenjenih družbenih okoliščinah spremenila tudi vloga vzgojitelja: ta postaja del tima, ki raziskuje vzgojno prakso ter se na podlagi ugotovitev tudi sam spreminja in razvija. Pri tem pa je pozornost namenjati dokumentaciji, ki pomaga pri nadaljnjih korakih evalvacije.

*Dr. Ivan Ferbežer* analizira postopke v evalvaciji programov za nadarjene učence, ki lahko koristijo pri nadaljnjem oblikovanju učnih programov za nadarjene učence. V naslednjem prispevku *dr. Gašper Cankar* predstavlja nacionalno

preverjanje znanja in njegove rezultate kot morebitne dejavnike izboljšav pri poučevanju, pri čemer izpostavlja same dosežke nacionalnega preverjanja znanja, prav tako pa tudi možne interpretacije. Kljub vsemu pa je najpomembnejši dejavnik izboljšanja poučevanja sam učitelj in njegova zmožnost uporabe in refleksije nacionalnega preverjanja znanja.

V naslednjih dveh prispevkih avtorice (*mag. Nataša Harl in dr. Majda Pšunder ter dr. Tina Vršnik Perše, dr. Milena Ivanuš Grmek, Tina Rutar Leban in dr. Marija Javornik Krečič*) na podlagi rezultatov raziskav, opravljenih v gimnazijah, ugotavljajo, da stališča dijakov, učiteljev in študentov do mature niso tako kritična, kot se je predvidevalo. Z maturo se dosegajo predvsem cilji zviševanja kakovosti gimnazijskega programa, čeprav bi bilo veliko še mogoče izboljšati. V drugem prispevku pa je težišče na demokratizaciji ocenjevanja znanja pri pouku v splošnih gimnazijah. Avtorice so se osredotočile na razlike med ravnanji učiteljev različnih predmetnih področij (naravoslovje, družboslovje) ter na razlike glede na letnik, ki ga učitelji poučujejo (ali učitelji svoja ravnanja spreminjajo glede na starost dijakov, ki jih poučujejo). V prispevku avtorice ugotavljajo, da so vzroki razlik v demokratizaciji ocenjevanja znanja glede na letnik poučevanja po mnenju učiteljev predvsem v zrelosti dijakov, dijaki višjih letnikov pa posamezne vidike demokratizacije ocenjevanja zaznavajo manj pogosto kot dijaki nižjih letnikov.

*Dr. Matej Majerič, dr. Janko Strel in dr. Marjeta Kovač* predstavljajo nekatere temeljna izhodišča za ocenjevanje pri pouku športne vzgoje, pri čemer izhajajo iz postavke, da mora biti poglobitni namen ocenjevanja pri športni vzgoji oblikovanje objektivne ocene, ki temelji na standardih učnega načrta ter javnih merilih in opisnikih. Avtorji ugotavljajo, da bo učitelj športne vzgoje dosegel poglobitni namen ocenjevanja, ko bo poznal in razumel specifičnosti tega predmeta, razvojne značilnosti učencev, ko bo znal izbrati pravilne načine preverjanja in ocenjevanja, ocene pa interpretiral tako, da bo učenec razumel, kje so njegove pomanjkljivosti in kako naj jih s pomočjo učitelja odpravi.

Naši učenci dosegajo v raziskavi PIRLS zmeraj boljše rezultate, ugotavlja v svojem prispevku *dr. Bogomir Novak*, pri čemer ugotavlja, da postaja bralna pismenost v 21. stoletju vse pomembnejša podlaga vseh drugih oblik pismenosti, zato ji je treba namenjati posebno skrb v vzgojno-izobraževalnih ustanovah.

Utemeljenost in pomen štirih odmevnih raziskav znanja (PISA, TIMSS, PIRLS in NPZ) analizira *dr. Mojca Štraus*, pri čemer med drugim ugotavlja, da se, kljub temu da so primerjave dosežkov med državami in nacionalno preverjanje znanja zaželeno, izobraževalni sistemi in dosežki učencev v mnogočem razlikujejo. Zato ni mogoče pričakovati, da bi bilo raziskovanje tako kompleksnih sistemov, kot so izobraževalni sistemi z vsemi karakteristikami in okoliščinami, preprosto. Šele povezave med različnimi viri podatkov o znanju učencev lahko dajejo jasnejšo sliko resničnega stanja znanja učencev.

V nadaljevanju najprej objavljamo prispevek o konstruktivističnem pristopu pri naravoslovju, sledijo pa trije prispevki, ki se osredotočajo na praktična spoznanja in izkušnje pri vrednotenju in ocenjevanju v osnovni šoli ter na pomembnost povratne informacije pri uporabi portfolia v srednjih strokovnih

šolah. V zadnjem prispevku avtor ugotavlja, da je v preteklem desetletju na področju samovrednotenja in samoocenjevanja učiteljev likovne vzgoje in umetnosti čutiti primanjkljaj tako na teoretskem in konceptualnem kot tudi na aplikativnem nivoju, kar nikakor ne prispeva k razvoju učenčeve motivacije, zmožnosti samoreflektivnega mišljenja in metakognicije.

Prepričan sem, da bomo s prispevki, objavljenimi v tej številki Sodobne pedagogike, in z ugotovitvami letošnje mednarodne znanstvene konference ustvarjalno prispevali k splošnim prizadevanjem za zvišanje kakovosti vrednotenja in ocenjevanja v sistemu vzgoje in izobraževanja, sočasno pa z argumentirano strokovno razpravo teoretikov in praktikov odvrnili odgovorne od prenagljenih odločitev.

*Dr. Tadej Vidmar*